

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILISOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR
DOCTORAT ȘTIINȚIFIC ÎN ISTORIE

Păstoritul ungurenilor de pe Valea Argeșului Superior

Coordonator științific:

DR. TUDOR ALEXANDRU SĂLĂGEAN

Doctorand:

CRISTIAN MICU

Cluj-Napoca

2024

REZUMAT

Păstoritul, una din ocupațiile principale ale satelor amplasate la poalele sudice ale Masivului Făgăraș nu poate fi cercetat cu succes fără a avea în vedere procesul emigrațional care a determinat formarea multor așezări de transilvăneni în această zonă, ungureni care au impulsivat, cel puțin din punct de vedere pastoral evoluția localităților lângă care s-au stabilit. Nu este mai puțin adevărat că mecanismele care au declanșat procesul emigrațional ce a avut ca punct de pornire sudul Transilvaniei și areal de stabilire Subcarpații Getici, au putut fi puse în mișcare în mare măsură datorită profilului ocupațional eminent pastoral al grupurilor care la un moment dat au decis să se stabilească la poalele versantelor sudice ale Retezatului, Parângului, Făgărașului, Pietrei Craiului și Bucegilor.

Satele de pe valea superioară a Argeșului au trecut de-a lungul secolelor de existență prin procese de reconfigurare demografică semnificativă, sub influența valurilor de emigranți veniți din sudul Transilvaniei. Unele dintre ele (Albești, Oiesti Căpățâneni), conform datelor înregistrate succesiv în catagrafii, și-au dublat la sfârșitul secolului al XVIII-lea populația, grupările de ungureni care li s-au alăturat fiind aproximativ egale cu cele ale autohtonilor.

Transferul populațional de pe un versant pe altul al Munților Făgăraș care a generat această reconfigurare demografică este rezultatul unui complex de factori care l-au generat și l-au dinamizat, și de asemenea a unor condiții care au asigurat integrarea de succes a unghurenilor în noile areale. Sursa principală de emigranți o constituie județele mărginașe din sudul Transilvaniei.

Situația economică grea este unul din principalii factori care determină grupurile de iobagi români să își părăsească satele și să caute condiții mai bune în Țara Românească. În secolul al XVIII-lea, poverile iobăgești se amplifică prin efectele fiscalității austriace care se adaugă obligațiilor către nobili.

Presiunea exercitată prin tentativele de catolicizare forțată a populației, care continuă și după războiul din 1784, împing de asemenea familiile ortodoxe din sudul Transilvaniei spre căutarea unui spațiu unde să-și poată afirma credința.

Înrôlarea fortuită a românilor din zona Mărginimii în unitățile grănicerești determină mulți tineri să treacă în Țara Românească pentru a se sustrage serviciului militar, concomitent având loc și multe dezertări.

Fără a minimaliza rolul factorilor de ordin istoric , trebuie subliniată și importanța situației demografice, densitatea mică a populației aflate la poalele sudice a Munților Făgăraș fiind un factor favorizator pentru imigrare. Potențialul pastoral de excepție oferit de versantul sudic al Munților Făgăraș, în foarte mică măsură exploatat de localnicii pământeni de pe valea Argeșului a devenit deosebit de atractiv pentru oierii din sudul Transilvaniei, în contextul dinamicii dezvoltării a păstoritului transhumant practicat de aceștia. Așezarea unora dintre ei în Țara Românească asigura accesul la pășunile montane ale satelor subcarpatice din zonă, surmontând totodată tot ceea ce presupunea trecerea punctelor de vamă.

Importanța pe care atât administrația Transilvaniei cât și cea din Țara Românească o acordă procesului emigrațional reflectă anvergura pe care acesta o ia la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, ambele părți instituind organisme dedicate monitorizării ungurenilor. (Austria înființează între 1780-1790 o agenție consulară la București pentru a reprezenta interesele cetățenilor transilvăneni dar care urmărește în același timp și emigrările , în timp ce la 1783 Mihai Vodă Șuțu numește un ispravnic pentru ungurenii din 5 județe iar Ioan Caragea Vodă, în 1813 înființează câte o isprăvnicie de ungureni pentru fiecare județ.)

În lipsa documentelor istorice scrise care să ateste expres înființarea coloniilor de ungureni pe valea superioară a Argeșului, momentul sosirii acestora poate fi aproximat doar pe baza tradiției orale și pe baza catagrafiilor realizate în diferite perioade. Coroborarea acestor date plasează stabilirea populației transilvănene pe arealele actuale ale comunelor Albeștii de Argeș , Corbeni și Arefu la cupăna secolelor al XVIII-lea și al XIX –lea.

Gradul diferit de asimilare a ungurenilor, în diferite zone ale Subcarpaților Getici a fost determinat de numărul și statutul social-economic al emigranților raportat la cel al pământenilor și de influența pe care au avut-o importantele lăcașe de cult în evoluția noilor veniți.

Spre deosebire de situațiile din Vaideeni-Vâlcea sau Corbi-Argeș, unde ungurenii și-au impus notele specific generând adevărate enclave culturale, cele două secole de coabitare cu pământeni de pe valea superioară a Argeșului au avut ca efect asimilarea parțială noilor veniți de către populația autohtonă în ceea ce privește elementele de civilizație și cultură populară.

Chiar dacă au sosit în Muntenia din diferite zone ale sudului Transilvaniei, grupurile de ungureni au avut o caracteristică definitorie comună, aceea de fi legați profesional și economic de oierit, element care a contribuit la decizia lor de relocare, a stat la baza abilităților necesare pentru tranzitarea frontierei și la asigurat succesul în integrarea lor.

Din punct de vedere al ocupației de bază, ungurenii nu au fost obligați la nici o reconversie profesională ci din contra, odată cu venirea lor, s-a dezvoltat și păstoritul localităților unde s-au așezat.

Realizarea unei tipologii a păstoritului românesc a preocupat cercetătorii din diverse domenii (geografi, sociologi, etnografi), aplicarea diferitelor criterii de grupare generând diferite tipologii.

Pentru a încadra oieritul practicat pe valea superioară a Argeșului într-un anumit tip, am aplicat un ansamblu integrator de determinanți, propuși de Ion Augustin Goia în lucrarea *Economie rurală tradițională din nord-vestul Transilvaniei, Coordonate ale sistemului local-agricol de creștere a ovinelor (sec XII-XX)*, prin analiza cărora, orice sistem de exploatare a efectivelor de ovine poate fi încadrat într-una din cele trei categorii: 1. sistemul local-agricol; 2. sistemul montan-pendulator și 3. sistemul bazat pe transumanță. Acest ansamblu cuprinde următoarele elemente, aflate în relații de interdependență: 1. tipul de spațiu pastoral; 2. amplitudinea și etapele deplasării în spațiu; 3. structura pe specii a șeptelurilor; 4. structura personalului pastoral și relațiile sale cu proprietarii de animale; 5. modalitățile de organizare a proprietarilor în vederea exploatării efectivelor de animale și a distribuirii produselor; 6. tipuri de amenajări pastorale, tipul de inventar pastoral; 7. tehnici de exploatare a efectivului de animale; 8. ponderea economică a ocupației în bugetul familial și comunitar; 9. gradul de implicare agricolă a efectivelor de animale

Din analiza tuturor determinanților implicați în stabilirea tipului de păstorit practicat în satele de pe valea superioară a Argeșului, am putut conchide că în aceste localități s-a practicat cu mici excepții (reprezentate de proprietari cu multe oi care le iernau în câmpie) sistemul montan pendulator de creștere a oilor, care presupune vărarea la stânilor montane din Masivul Făgăraș și iernarea efectivelor în gospodăriile individuale.

Satele cercetate funcționau, conform informațiilor directe și a celor mediate într-un mod relativ unitar în ceea ce privește exploatarea efectivelor de ovine. Această unitate este explicabilă prin apartenența tuturor satelor la aceeași zonă etnografică și evoluția lor în

contexte economico-istorice similar. Micile diferențe existente între condițiile de microclimat și microrelief au determinat deosebiri fine în ceea ce privește calendarul pastoral, satele cu pășuni mai joase și mai timpurii, urcându-și turmele ceva mai devreme la munte. În afară de acest mici decalaje, calendarul pastoral s-a păstrat relativ nemodificat, fiind determinat de rigorile climatice impuse de pășunatul la altitudini mari, de posibilitatea fătărilor pe perioada iernii în gospodărie și de orientarea comunității spre producția mixtă de lapte și carne. Spre deosebire de sistemele local- agricole de creștere a ovinelor, pe valea Argeșului gunoarea terenurilor, deși se practică, nu determină niciuna din etapele calendarului pastoral. Intervalul de primăvară debutează cu scoaterea oilor la pășune, individual sau în mici asociații, fără a se forma turme. Ulterior, oile sunt date la un cioban, și se formează turme mici, care pășunează pe hotarul satului. Înainte de urcarea la munte oile sunt tunse și mieii însemnați.

Urcarea la munte are loc relative târziu, în jurul datei de 1 iunie, coborârea de la munte se face relative devreme, în jurul datei de 8 septembrie, astfel că practic, pășunatul montan durează doar trei luni. Montarea oilor are loc devreme, urmărindu-se obținerea unor miei mari, buni de tăiat pentru perioada paștelui. La mijlocul lunii septembrie, turma coboară de la munte, pășunând în continuare reorganizată în turme mai mici, în hotarul satelor, până la căderea zăpezii. Iarna oile sunt ținute în gospodării și hrănite cu fân. Programul zilnic de la stână este dependent de momentul mulsorilor care au loc de trei ori (dimineața, la prânz și seara) la începutul sezonului de vară apoi numai de două ori (dimineața și seara). La mijlocul perioadei de vară are loc ”mișuitul”-tunderea mieilor, pentru care proprietarii de oi urcă la stână. Tot în această perioadă se separă și berbecii de restul turmei.

Brânza și celelalte produse se impart proprietarilor la stână, la începutul lunii septembrie, după care are loc coborârea turmei de la munte și ”răvășitul”-predarea oilor către proprietari.

Pentru perioada toamnei, se înființează noi microasociații, oile fiind hrănite în hotarele satelor până la căderea zăpezii.

În perioada iernii, mai ales în a doua jumătate, reperul tehnic major îl constituie fătările care au loc în gospodărie și sunt urmărite de proprietari.

Pășunarea oilor se face atât pe proprietățile individuale ale sătenilor (pe fânețe până la Sfântul Gheorghe) cât și pe izlazurile sătești (din hotar sau de la munte), fiind astfel

organizat de către comunitate încât să exploateze eficient întregu spațiul disponibil, fără a afecta producția individuală pe proprietățile private. Cunoașterea potențialului furajer și a calității diferitelor tipuri de pășune determină deciziile în ceea ce privește succesiunea de exploatare a diferitelor arii cu destinație pastorală.

Hotarul satelor cercetate este doar în mica măsură utilizat ca teren arabil, marea majoritatea suprafețelor având destinație pomicolă, pastorală (fânețe și pășuni) sau mixtă (livezi cu pomii plantați rar, astfel încât între ei se recoltează fân)

În ceea ce privește pajiștile alpine, fiecare sat avea distribuit prin tradiție un „munte” din cei aflați în proprietatea comunelor. Exploatarea pășunii alpine are la bază un sistem rațional care presupune împărțirea efectivelor de ovine pe categorii și atribuirea fiecărei categorii a unei anume porțiuni de munte, conform cu cerințele animalelor. Acest mod de utilizare eficientă a pajiștilor montane este cunoscut și practicat pe ambii versanți ai masivului făgărășean. Distanța relativ mare existent între satele proprietarilor și zona de alpină de pășunare se parcurge pe anumite trasee consacrate și durează de obicei două-trei zile.

Numărul relativ mare de oi deținute de unii proprietari (și aici nu ne referim la excepțiile cu număr foarte mare de animale care practicau o formă de transhumanță), caracterul mixt al livezilor-fîneață, amplasate la distanțe destul de mari de vatra satului, au determinat apariția unor construcții cu caracter preponderant pastoral, ”hodăile”.

Construcțiile și amenajările din hotare, utilizate în special primăvara și toamna, arareori și iarna au un caracter stabil, permanent fiind degrevate de conjuncturile agricole care ar impune mutarea lor periodică în funcție de etapele de recoltare a diferitelor culturi.

Stânele montane ale comunităților de pe valea Argeșului au păstrat un caracter unitar în ceea ce privește structura construcțiilor și amplasarea, în raport cu acestea, a strungii cu comarnicul. Cele mai multe stâne au trei încăperi cu destinații bine stabilite (fierbătoarea, camera curătorilor și camera burdușilor). Strunga și comarnicul sunt amplasate separate de clădirea stânii, la o distanță de câteva zeci de metri de aceasta. Aceste elemente de planimetrie apropie stâna argeșenilor de cea a poienarilor din Mărginimea Sibiului și o deosebesc de stânele bârsanilor și cele ale brănenilor.

Amplasarea stânilor montane s-a făcut având în vedere nevoile oilor lactante și resursele necesare prelucrării laptelui (apă, lemne de foc), dar și condițiile de mediu (frecvența

avalanșelor în zonă), astfel încât majoritatea stânelor montane din arealul studiat se găsesc la limita superioară a pădurii de conifere.

Pentru pășunarea oilor sterpe, în zonele cele mai înalte ale pajiștilor alpine se construiau adăposturi rudimantere, de mici dimensiuni, din lespezi de piatră, unde ciobanii își depozitau cele necesare traiului.

Inventarul stâniei denotă similitudini vădite cu cel caracteristic altor zone și altor sisteme de creștere a oilor în ceea ce privește piesele cu utilizare strict pastoral, morfologia lor fiind în principal rezultatul funcției pentru care au fost concepute, dar apar și elemente diferite legate de modul specific de prelucrare a laptelui la stâna montană.

Corpusul zonal de tehnici pastorale (tehnici de îngrijire, tehnici de selecție și tehnici de exploatare) este de asemenea unitar, (fapt firesc pentru localități care aparțin aceleași zone etnografice) dar prezintă și o serie de aspecte comune cu alte areale românești de practicare a oieritului.

Între aceste tehnici se remarcă cele legate de prepararea laptelui care au ca rezultat obținerea brânzei de burduf, și a urdei sărate, produse specifice și oieritului din sudul Transilvaniei, fie el de tip pendulatoriu sau transhumant, produse care se pretează păstrării îndelungate, depozitării și transportului în condițiile potecilor montane. Elementul comun în ceea ce privește prelucrarea laptelui la stânele montane carpatice, prezent și în arealul cercetat de noi este ritmicitatea cotidiană cu care se desfășoară etapele procesului tehnic, ritmicitate dictată de numărul mare de oi lactante și de imposibilitatea tehnică de conservare a laptelui crud. Tehnica obținerii brânzei de burduf pe valea Argeșului este similară cu cea utilizată în Mărginimea Sibiului și în Țara Făgărașului, cașul fiind presat și uscat pe rastele, dar diferă în etapa dospirii de cea folosită de bârsani, brăneni și oierii din estul Muscelului care folosesc pentru dospire vase din doage.

Principalele produse obținute la stâna montană argeșeană sunt brânza de burduf, urda și untul, primăvara în hotar preparându-se și telemea.

Din punct de vedere social, tipul de organizare al proprietarilor este acela de asociere pastorală, având ca principal criteriu vecinătatea terenurilor deținute, astfel că de regulă, macroasociațiile se înființează pe sate, fiind reprezentate de un administrator de stână. Fiecare macroasociație își trimite turmele în muntele pe care îl păstrează prin tradiție și își angajează cu simbrie personalul pastoral. Principiul de repartizare a cheltuielilor și a

veniturilor între proprietari este unul mult mai simplu decât în cele pe care se bazează sistemele local- agricole de exploatare a ovinelor, atât produsele cât și costurile fiind calculate „pe cap de oaie”. Acest mod de participare a proprietarilor la beneficii este unul impus de condițiile imprevizibile caracteristice climatului alpin cu influențe decisive asupra producției de lapte și atribuie tot riscul pe seama proprietarilor.

Deoarece cantitățile de brânză și urdă primite de către fiecare stăpân de oi nu depind de productivitatea oilor proprii, sistemul de distribuție ”pe cap de animal” nu încurajează selecția exemplarelor pe baza producției de lapte

Din analiza calendarului pastoral, a tehnicilor pastorale și a principiilor care sau la baza asociațiilor pastorale, se constată că deși obținerea produselor lactate și repartizarea lor echitabilă rămâne în centrul procesului de valorificare a potențialului productiv specific efectivelor de ovine (așa cum se întâmplă în totalitatea spațiului românesc), orientarea spre valorificarea mieilor pentru carne și-a pus treptat amprenta asupra modului de practicare a oieritului de pe valea superioară a Argeșului.

Organizarea personalului pastoral care deservește turma unui sat este unitară pentru toate localitățile cercetate și se caracterizează printr-o strictă ierarhizare precum și prin interdicția de a copta femeii la muncile de la stână, caracteristică prin care , din punct de vedere social, păstoritul de pe Valea Argeșului se apropie de cel dinȚara Făgărașului și din Țara Bârsei îndepărtându-se de modul de organizare al stâniei specific poienarilor și jinarilor din Mărginimea Sibiului.

În fruntea ierarhiei pastorale se află baciul, el conduce stâna, organizează păscutul și prepară produsele stâniei. Dacă numărul oilor lactante este mare, la stână se angajează și un ajutor de baci.Ciobanii , de obicei câte unul pentru 200 de oi răspund de paza efectivelor și de mulgerea oilor. Strungarul este cel,care ajută baciul la treburile stâniei și mână oile spre ușile comarnicului pentru muls, el avînd cel mai mic ”grad” în ierarhia ciobănească

Statutul personalului pastoral este determinat de posibilitatea acestuia de a influența rezultatele economice obținute de către proprietari din exploatarea efectivelor de ovine, de posibilitățile limitate de control pe care proprietarii le au privind activitatea de la stână și de proveniența membrilor acestu personal care este în cele mai multe cazuri intracomunitară. În aceste condiții, este greu de definit imaginea de care se bucură ciobanii de diferite grade în comunitățile sătești cărora le aparțin și pe care le deserveșc,

fiind de cele mai multe ori un amestec de admirație și suspiciune. Se poate vorbi mai degrabă de percepția pe care comunitatea o are în raport cu un anumit cioban sau baci și aici decisive sunt performanțele profesionale individuale din care decurge gradul de satisfacție al proprietarilor asociați.

Repertoriul activ de credințe și practici magice este unul relativ sumar la data cercetărilor efectuate de noi, momentele decisive ale calendarului pastoral fiind legate de anumite sărbători creștine și slab marcate ritualic.

Identitatea profesională a ciobanilor "de meserie" marcată în mod voluntar de către aceștia până spre finele mileniului trecut se contopea , neconstientizat în ultima parte a perioadei amintite , cu cea de „ungurean” și era afișată printr-o serie de elemente de port și de inventar personal pălăria "ungurenească", țolice și bâta de cioban.

CUVINTE CHEIE

EMIGRARE, PĂSTORIT; ARGEȘ , PĂȘ UNE, ALPINĂ , STÂNĂ ,
TRANSILVANIA, PENDULATOR

CUPRINS

INTRODUCERE	5
PROBLEME METODOLOGICE PRIVIND CERCETAREA ȘI TIPOLOGIZAREA FENOMENULUI PASTORAL ROMÂNESC. CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA PROBLEMEI.	13
EMIGRAREA UNGURENILOR DIN TRANSILVANIA	31
Repere bibliografice din secolul 20 privind emigrarea	32
Context spațio-temporal	38
Organizarea administrativă a zonei de origine a emigranților	39
Organizarea administrativ-teritorială a arealului dispus la sud de Carpați, în care s-au stabilit emigranții transilvăneni.	40
Linia Hotarului	42
Factorii principali care au determinat procesul emigrațional	44
Cauzele istorice care au determinat emigrarea	45
Condiții fiscale și administrative favorabile oferite de Principatele Române emigranților transilvăneni	63
COORDONATA SPAȚIALĂ	71
Atestări	72
Organizarea spațiului pastoral.	78
Calitățile fondului funciar pastoral	87
Utilizarea spațiului pastoral sătesc. Potențialul pastoral al diferitelor tipuri de teren	89

Pășunea	95
Pășunea de primăvară	96
Pășunea de vară	98
Fânețele	104
Terenurile arabile	106
COORDONATA TEMPORALĂ	110
Calendarul pastoral	110
Jurnalul pastoral	117
COORDONATA SOCIALĂ	121
Raporturile economice între ciobanul de primăvară și proprietar	124
Raporturile dintre proprietarii de oi și personalul pastoral	126
Raporturile stabilite între membrii personalului pastoral.	137
Viața cotidiană la stână	141
Hrana	141
Dormitul	143
Igiena la stână	143
Îmbrăcăminte și obiecte de uz personal	145
Figura ciobanului în mentalul colectiv al comunităților de pe Valea Argeșului.	148
COORDONATA FUNCȚIONALĂ	153
Amenajări pastorale	154
Amenajările din cadrul gospodăriei	154
Amenajările și construcțiile din hotar	155
Construcții și amenajări de vară. Stâna alpină	162
Construcțiile pentru turma de sterpe	168
Inventarul pastoral	169
Inventar pastoral legat de obținerea și prelucrarea laptelui	169

Vasul de muls.	169
Vasul de încheșat	172
Sita de strecurare	173
„Sidila”	173
Crinta	174
Căldarea	175
Lingura de urdit	175
Vasele pentru obținerea untului	176
Unelte și vasele pentru prepararea brânzei	176
Inventarul pastoral al vieții cotidiene de la stână	176
Cunoștințe și tehnici pastorale	177
Cunoștințe și tehnici de creștere și întreținere a efectivelor.	178
Tehnicile de hrănire ale efectivelor ovine	178
Tehnici tradiționale de reproducție și selecție a ovinelor	189
Tehnici tradiționale de pază a turmelor	193
Tehnici veterinare pastorale	196
Cunoștințe și tehnici de exploatare a ovinelor	200
Tehnica de obținere a lânii. Tunsul	200
Tehnici de obținere și preparare a laptelui	202
Mulsul	202
Prelucrarea laptelui	204
Prepararea cărnii	214
Însemnarea oilor	215
COORDONATA SPIRITUALĂ	218
COORDONATA ECONOMICĂ	224
CONCLUZII	231

BIBLIOGRAFIE	237
ANEXE	259
LISTĂ INFORMATORI	259
GLOSAR DE TERMENI	261
DOCUMENTE PRIVIND PĂSTORITUL PE VALEA ARGEȘULUI	269
MANUSCRIS	279
FOTOGRAFI	288
SEMNE DE PROPRIETAR PENTRU MARCATUL OVINELOR	314

BIBLIOGRAFIE

SURSE PRIMARE

BOGDAN, Ioan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol.1: 1413-1508, București, Editura, 1905

Codul silvic - Legea nr. 46 din 27 martie 2008

Corpus Iuris Hungarici, I, Budapest, 1899

DOCUMENTA Romaniae Historica, Seria B, Țara Românească. Volumul I (1247-1500), București, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1966; Volumul II (1501-1525), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972; Volumul IV (1536-1550), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981; Volumul VI (1566-1570), Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985

DOCUMENTE privind istoria României, C, Transilvania, Veacul XI, XII și XIII. vol. I (1075-1250), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951; B. Țara Românească, Veacul XVI, vol. II (1526-1530), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951; Vol. III (1551-1570), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952

FLOROIU, Gheorghe (Comuna Corbeni, Sat Bucșenești), *Răscolind cenușa din Vatra Strămoșească sau monografia satului meu*, III, 1986, în manuscris (transcris de profesor Gheorghe Ologu – Comuna Corbi, Sat Stănești)

HURMUZAKI, Eudoxiu de, *Documente privitoare la istoria românilor*. Vol. 15. Partea 1-2: *Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene : (Bistrița, Brașov, Sibiiu) / publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga*, București, Atelierele Grafice Socec & Comp, 1911-1913, Partea 1 : 1358-1600; Partea 2 : 1601-1825

MONUMENTA Comititalia regni Transylvaniae. Erdélyi országgyűlési emlékek, I , Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1875

MONUMENTA Hungariae Historica 2. Scriptorum 24, Budapesta, 1873

PRIMĂRIA Albeștii de Argeș, *Ancheta Agricolă pentru comuna Albeștii de Argeș anul 1941*

SERVICIUL Arhive Naționale Istorice Centrale, (C.D.), Ms.2, f.15 („Însemnare de plaiuri ce sunt prin județe”)

SERVICIUL Arhive Naționale Istorice Centrale, Ministerul Agriculturii, Direcția Cadastru, vol. I :Exproprieri din județele Argeș Covurlui (1919-1920), Inv. 1100

d. 5/1930-1931, d. 43/1930-1943, d. 46/1930-1946 d. 47/1930, d. 53/1926-1943 d. 54/1919-1922, d. 65/1922-1943, d. 94/1935-1943, d. 170/1923-1933, d. 171/1933-1943, d. 172/1933, d. 173/1933-1945, d. 174/1933-1943, d. 175/1933-1943, d. 177/1933-1945, d. 180/1933-1943, d. 181/1942-1945, d. 247/1920-1945, d. 248/1926-1943, d. 249/1933-1940, d. 250/1930, d. 252/1937-1943, d. 255/1936-1943, d. 256/1930, d. 257/1943, d.258/1938-1945, d. 260/1940-1942, d. 271/1927-1945

VERESS, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. II, *Acte și scrisori (1573–1584)*, București, Editura Cartea Românească, 1930, 354 p.

SURSE SECUNDARE

MONOGRAFII

ACHIM, Viorel, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii Arpadieni*, București, Editura Enciclopedică, 2008

ARSENESCU Ion, *Cronica de la Berindești*, Timișoara, Editura Artpres, 2012

AVRAM, Mihaela, *Valea Argeșului : Toponimie și geografie*, București, Editura Elisavaros, 2020

BĂLAN, Ioan, Dan, *Măsuratul oilor*, Petrița, Editura Confluente, 2007

BĂRBOI, Constanța, *Onomastică și istorie. Comuna Rucăr-județul Argeș, Rucăr-Făgăraș, Soveja, Rucăreni-Dragoslaveni*, Ed. a III-a, București, Editura Universitară, 2009

- BĂRBULESCU, Constantin, *Pășunile munților înalți*, București, Editura Ceres, 1983
- BUDRALĂ, Dumitru, STERP, Maria, *Ultimii păstori*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2006
- BUTURĂ, Valer, *Etnografia poporului român*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978
- CÂNDEA, Melinda, *Studiu de geografie umană. Carpații Meridionali în sistemul montan românesc*, București, Editura Universității, 1996
- COCEAN, Pompei, „Țările”, *regiuni geografice și spații mentale*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2011
- COMAN Marian, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*, Iași, Editura Polirom, 2013
- CONEA Ion, *Cel dintâi hotar politic pe creasta munților Olteniei (1520). Prima lui transpunere cartografică*, București, 1938
- CONSTANTINESCU MIRCEȘTI, C., *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și în Țara Românească, în secolele XVIII-XIX*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976
- CONSTANTINESCU, Grigore, *Corbi-Muscel. Monografie etnoculturală*, Pitești, s.n., 2006
- COSMA, Ela, *Ideea de întemeiere în cultura populară românească*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000
- DĂNULEȚ, Ion, *Incursiune în istoria păstoritului*, Râmnicu Vâlcea, Editura Adrianso, 2006
- DENSUȘIANU, Ovid, *Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică*, București, Editura „Vieței Nouă”, 1913
- DJUVARA, Neagu, *Thocomerius-Negru Vodă : un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești : cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinainte de "descălecătoare" și până la așezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeș : noi interpretări*, Ed. a 2-a rev. și adăug, București, Humanitas, 2007
- DRAGOMIR, Nicolae, *Oierii mărgineni*, ediție îngrijită și studiu istorico-etnografic de Alexandru Păcurar, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014

- DUMITRAȘCU-JIPA, A., Nistor, N., *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1976
- FISCHER-GALAȚI, Stephen, Giurescu, Dinu C., Pop, Ioan Aurel, Andreescu, Ștefan, *O istorie a românilor : studii critice*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română : Centrul de Studii Transilvane, 1998
- FLORESCU, Florea Bobu, Petrescu, Paul, Stahl, Paul, *Arta populară din zonele Argeș și Muscel*, GEORGEONI, Alexandru I., *Contribuțiuni la păstoritul în Maramureș*, București, Tipografia. I. N. Copuzeanu, 1936
- GÂLCĂ Mircea, PINTILIE Dan, PRIBEAGU Lucian, *Studii și comunicări*, Curtea de Argeș, Editura Coresi, 1987
- GÉRAUD, Marie-Odile, Leservoisier, Olivier, Pottier, Richard, *Noțiunile-cheie ale etnologiei. Analize și texte*, București, Editura Polirom, 2001
- GOIA, Ioan Augustin, *Economie rurală tradițională din nord-vestul Transilvaniei, Coordonate ale sistemului local-agricol de creștere a ovinelor (sec XII-XX)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012
- HERSENI, Traian, *Probleme de sociologie pastorală*, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1941
- HOLBAN, Maria, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, București, 1981
- IORDACHE, Gheorghe, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României. Studiu etnologic*, vol. I, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1985; vol. II, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1986
- IORGA, Nicolae, *Brașovul și românii : scrisori și lămuriri*, București, Stabilimentul grafic I. V. Socec, 1905
- JIGA, ILIESCU, Laura, *Structuri mentalitare carpatice. Narațiuni, ritualuri, ceremonialuri, habitat la comunitățile locale*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013
- LIANU, Constantin, *Monografia comunei Novaci-Gorj*, Târgul Jiu, Institutul de Arte Grafice „Nicu D Miloșescu”, 1935

- LUKÁCS Antal, *Țara Făgărașului în Evul Mediu (secolele XIII–XVI)*, București, Editura Enciclopedică, 1999
- MALINOWSKI, Bronisław, *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. London: Routledge & Kegan Paul, 1960
- MANOLESCU, Radu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV–XVI)*, București, Editura Științifică, 1965
- MARINOIU, Costea, *Toponimia Țării Loviștei*, București, Editura Vestala, 2001
- MARUȘCA Teodor, Mocanu Vasile, Haș Emil C., *Ghid de întocmire a amenajamentelor pastorale*, Brașov, Editura Capolavoro, 2014
- MARUȘCA, Teodor, *Recurs la tradiția satului. Opinii agrosilvopastorale*, vol. I, Brașov, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2012; *Însemnări și mărturii agrosilvopastorale*, vol. II, Brașov, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2015
- MATEIU, Lucian, Palicica, Radu, *Oieritul la români*, Timișoara, Editura Orizonturi Universitare, 2011
- METEȘ, Ștefan, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII–XX. (Cercetări de demografie istorică)*, București, Editura științifică, 1971
- METEȘ, Ștefan, *Păstori ardeleni în Principatele Române*, Arad, Editura Librăriei Diecezane din Arad, 1925
- METEȘ, Ștefan, *Relațiile comerciale ale Țării-Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, Editura, 1920
- NICOLESCU Camelia; Grecu, Marius; Grecu, Ion Gh., *Sate argeșene*, Craiova, Editura Universitară, 2012
- NISTOR, Ion Silviu, *Comuna și Județul. Evoluție istorică*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2000
- OȚEL, Ion, *Cercetări asupra păstoritului în Vrancea*, București, Tipografia. I. N. Copuzeanu, 1936
- PAMFILE, Tudor, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului român*, București, Editura Saeculum I.O., 1999

PAPACOSTEA, Șerban, *Geneza statului în evul mediu românesc : studii critice*, ed. adăug., București, Editura Corint, 1999

PĂTRAȘCU, Marian, DANEȘ, Nicolae, *Monografia comunei Căineni, județul Vâlcea*, Râmnicu Vâlcea, Editura Fortuna, 2008

POP, Ioan-Aurel, *Istoria, adevărul și miturile : note de lectură*, București, Editura Enciclopedică, 2002

POP, Ioan-Aurel, *Românii și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1996

POPA, Lăcrămioara Florinela *Migrațiile transilvănene în Subcarpații getici. Studii de geografie istorică*. Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie, Cluj-Napoca, 2012

POPESCU-SIRETEANU, Ion, *Chestionar păstoresc*, Pitești, Editura Tiparg, 2013

PRODAN, David, *Transilvania și iar Transilvania*, București, Editura Enciclopedică, 1991

RADU, Gheorghe, *Contribuții la studiul stânelor din România*, București, 1935

RÂMNEANȚU, Petru, *Problema iradierii românilor din Transilvania în Principatele Române*, Cluj, Tipografia „Cartea Românească”, 1946

SIMIONESCU, Paul, *Etnoistoria. Convergență interdisciplinară*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania 1983

STAHL, Paul H., *Case și acareturi din Mărginimea Sibiului, 1935-1938*, București, Editura Paideia, 2005

STANCIU, Mirela (coord.), *Studiu privind stâna, produsele și subprodusele tradiționale de stână din arealul rural montan*, Sibiu, Editura Universității din Sibiu, 2010

STOICA, Leontin, Cârjan, Marius, Radu, Aurel, *Comuna Corbi, județul Argeș. Istorie, tradiții și contemporaneitate*, s.l., Editura Ordesoss, 2020

STROE Ion, STROE Steluța, *Obiceiuri de peste an din județul Argeș*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005

TEODORESCU Nicolae Gh., *Pe Argeș în sus. Oești Din hronicul satului*, București, Editura Litera, 1988

TOTOIANU, Radu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021

ȚINTATU-COMĂNESCU, Elena-Cremona, *Migrațiile interne și enclavele culturale*, Pitești, Editura Tiparg, 2009

ȚIPLIC, Ioan Marian, *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu*, București, Editura Militară, 2006

URSACHE, Vasile, *Pe-un picior de plai... Despre plaiurile Țării Românești la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura M.A.I., 2006

VÂLSAN, George, *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2001

VLAD, Matei D., *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973

VLĂDUȚIU, Ion, *Etnografia românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri*, București, Editura Științifică, 1973

VUIA, Romulus, *Tipuri de păstorit la români (Sec XIX. - Începutul Sec .XX)*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964

VOLUME

IORGA, Nicolae, *Din istoria Românilor în chipuri și icoane*, vol. 3, *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, București, Editura Minerva, 1906

RUSSO, D., *Studii istorice greco-romane*, vol. 1, București, Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1939

VUIA, Romulus, *Studii de etnografie și folclor*, vol. II, București, Editura Minerva, 1980

STUDII ȘI ARTICOLE

„Hrisov de la Neogoe Basarab”, în Arhivele Olteniei, V, nr. 25-26, 1926

ADAM, Ioan, „Ardelenii în România. Transilvănenii și mocanii în Dobrogea, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, anul LXXIV, nr.116, 1911

ALBOIU Mircea, „Antroponime gorjenești de origine transilvăneană și importanța lor istorică” în *Apulum. Arheologie-istorie-etnografie*, vol. XXVI, Alba Iulia, 1989

ANDRON, Ioan-George, Braga, Diana, „Urmele mocanilor săceleni în Dobrogea”, în *Obârșia mioriței. Moment întru perenizarea sufletului românesc*, Cașin, Editura Magic Print, 2016

ARHIRE Dan, „Mocanii. Transhumația în Dobrogea”, în *Dobrogea. Revistă de cultură și artă tradițională*, nr.1, Tulcea, 2018

ARMĂȘESCU, Ioana, „Ocupații tradiționale, meșteșuguri și industrii complementare într-o localitate pastorală din Subcarpații Olteniei (sec XVIII-XX), în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1999

AYNAUD, Jean –Marie, „La pastoralisme, une pratique agricole traditionnelle commune au Pays Basque et au Banat în *Memoria Satului Românesc*, 10, Timișoara, 2012

BARBU, I. Al., „Focul lui Sumedru”, în *Astra. Lunar politic-cultural-social*, Anul VII, nr.11, Brașov, 1972

BĂISAN, Nicuța, „Activitatea pastorală din România față în față cu legile autohtone și comunitare”, în *Un fenomen numit „Festivalul Păstoritului”*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2017

BĂLTEANU, Dan, Grigorescu, Ines, Micu, Mihai, Popovici, Elena-Ana, Călin, Dănuț, „Sheep Transhumance from Tradition to Modern Challenges”, în *Change of Sheep Transhumance in South of East Europe*, editor Kazuko Urushibara-Yoshino, Departament of Geography, Hosei University, Tokio, 2013

BĂNĂȚEANU, Tancred, Formagiu, Hedvig, „Gluga-piesă de costum popular românesc-o problemă de paleo-etnologie și de supraviețuire etno-culturală”, în *Memoriile Comisiei de Folclor*, tomul III (1989), București, Editura Academiei Române, 1993

BOAGIU, Gabriela, „Memorie identitară și reactualizări folclorice în satul Arefu din județul Argeș” în *Studii de etnologie*, Craiova, Editura Alma, 2010

BOAMFĂ , Ionel, „Spatial Distribution of Pastoral Activities in Romania Based on Antroponimy”, în *Analele Universității din Craiova*. Seria Geografie, volumul XIV, 2011, p.70-89

BOROȘ, Teodor Ștefan, „Construcțiile pastorale din zona de fâneată. Bazinul superior al Râului Argeș”, în *Cibinium*, XVI, Sibiu, 2016

BUCUR, Corneliu, „Direcții ale demografiei istorice românești: transhumanța pastorală”, în *Revista de istorie*, tom 31, nr.12, 1978

BUCUR, Corneliu, „Invarianță și variabilitate în păstoritul tradițional (despre momentul apariției, cauzele și caracterul transhumanței pastorale a românilor)”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, X, Cluj, 1978

BUCUR, Corneliu, „Transhumanța românilor între legendă și adevăr istoric. Pledoarie pentru o abordare modernă a istoriei civilizației europene”, în *Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie și artă*, XVIII, Oradea, 1991

CANCEL, Petru, „Păstoritul la poporul român. Precizări etnografico-istorice cu prilejul apariției studiului d. O Densușianu: <Păstoritul la popoarele romanice>”, în *Convorbiri Literare*, XLVII, nr.9, 1913

CAPIDAN, Theodor, „Raporturile lingvistice slavo-române. Influența română asupra limbii bulgare”, în *Dacoromania. Buletinul „Muzeului Limbii Române”*, Anul IV, 1924-1926, Cluj, 1927

CARAMELEA, Vasile, „Considerații demografic-antropologice asupra migrațiilor populației din Mărginimea Sibiului . Rezultatele cercetării din satul Tilișca”, în *Probleme de antropologie*, vol. VI, 1, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1961

CĂNURECI, Irinel, „Pe urmele transhumanței-Pădurenii din Oltenia, în *Litua. Studii și cercetări*, XVII, Târgul Jiu, Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu”, 2015

CEANĂ, Ion, „Drumuri comerciale de pământ și toponimele lor în zona de sus a județului Argeș”, în *Argesis. Studii și Comunicări*, tom IV, Pitești, 1972

CELAC, Ion, „Termeni pentru instrumente păstorești”, în *Analele Universității Ovidius din Constanța*. Seria Filologie, XXVII (2), 2016

- CHELCEA, Ion, „Focul lui Sumedru - cu privire specială la zona Muscel și Dâmbovița”, în *Valachica. Studii și cercetări de istorie a culturii*, 10-11, Târgoviște, 1978
- CHIRIȚĂ, Mihai, „Ungurenii în Țara Românească”, în *Litua. Studii și cercetări*, VII, Târgul Jiu, Muzeul Județean Gorj ”Alexandru Ștefulescu”, 1997
- CONEA, Ion, „Din geografia istorică și umană a Carpaților. Nedei, păstori, nume de munți”, în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, tomul LV, (1936), București, 1937
- CONEA, Ion, „Margini și Mărgineni”, în *Comunicări de geografie*, vol. III, București, 1965
- CONEA, Ion, „Pe urmele descălecatului din sud. Satele de ungureni din Oltenia Subcarpatică”, în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, tomul LVIII (1939), București
- CONEA, Ion, „Profile toponimice din Carpații Meridionali”, în *Probleme de geografie*, vol. II, București, 1955
- CONEA, Ion, „Totta Transilvania ad nos venit”, în *Geo-politica și geo-istoria*, vol. II, București, Societatea Română de Statistică, 1942
- CONEA, Ion, „Țara Loviștei. Studiu de geografie istorică”, în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, tomul LIII (1934), București, 1935
- CONSTANTIN, Marin, „Om, turme de oi și prădători în practica transumanței din Mărginimea Sibiului”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, XX, Iași, 2020
- CONSTANTIN, Marin, „Transhumance et migration en Roumanie au vigtieme siècle”, în *Etudes Roumaines et Aroumaines*, vol. IX, București, Institutul de Studii Sud-Est Europene, 2005
- CRISTOCEA, Spiridon, „Bisericile și slujitorii lor din fostul județ Argeș în catagrafia din 1833”, în *Argesis. Studii și Comunicări*, Seria istorie, XXII, Muzeul Județean Argeș Pitești, 2013
- CRISTOCEA, Spiridon, „Județul Argeș oglindit în Catagrafia din 1832”. În: *Argesis. Studii și Comunicări*, Seria istorie, VII, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 1995

CRUCEANĂ, Ion, „Drumul oii și alte drumuri moarte pe meleagurile argeșene. Istoric și toponimie”, în *Argesis. Studii și Comunicări*. Seria Istorie, VIII, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 1999

David Lucian, „Organizarea stânei în culoarul Rucăr-Bran, în *Studii și comunicări de etnologie*, tom. XXX, Sibiu, 2016

DAVID, Lucian, „Focul lui Sumedru. Studiu de caz-comuna Rucăr, jud. Argeș”. în *Etnologica*, volum colectiv coordonat de Nicoleta Coatu, București, Editura Paideea, 2002,

DAVID, Lucian, „Pastoral landscape in the Rucăr-Bran Corridor. Sheepfold Dynamics”, în *Revista de Etnografie și Folclor*, Serie nouă, 1-2, 2015

DECEI, Aurel, „Contribution à l'étude de la situation politique des Roumains de Transylvanie au XIII et au XIV siècle”, în *Revue de Transylvanie*, 6, 2/1940

DENSUȘIANU, Ovid, „Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică”, în *Vieața nouă*, 8, nr. 20, 1912, pp.353-359; nr. 21, pp.369-374; nr. 22, pp.385-390; nr.23, pp.407-413; nr. 24, pp.428-434; 1913, extras din „Vieața nouă”, București, Editura „Vieței Nouă”

DIACONU, Ion, „Păstoritul în Vrancea”, în *Grai și suflet. Revista Institutului de Filologie și Folklor*, Anul IV (2), București, Atelierele Socec&Co, 1930

DOBOȘI, Alexandru, „Datul oilor (Quinquagesima ovium) un capitol din istoria economică a românilor din Transilvania”, în *Academia Română. Studii și Cercetări*, vol. XXVIII, București, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului 1937

DONAT Ion, „Hotarele Olteniei”, în *Arhivele Olteniei*, XVI, nr. 92-94, 1937

DONAT, Ion, „Păstoritul românesc și problemele sale”, în *Studii. Revistă de istorie*, tom XIX, nr.2, 1966

DRAGOMIR, Nicolae, „Din trecutul oierilor mărgineni din Șăliște și comunele din jur”, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. II, 1924-1925, Cluj, Tipografia Ardealul, 1926

DUCAN, Cornel, „Ciobanii Ungureni din Țara Loviștei și calendarele păstorești”, în *Datina*, anul II, nr. 33, Constanța, 2003

DUNĂRE Nicolae, „La trépanation, une pratique chirurgicale empirique dans la vie pastorale des peuples carpato balkaniques”, în Nicolae Dunăre, Maria, Bocșe, Tiberiu Graur, Iuliana Șovrea (coord.), *Probleme de etnologie medicală. Lucrările simpozionului de etnologie medicală, 27-28 mai 1972*, Cluj, 1974

DUNĂRE, Nicolae, „Influențe reciproce în portul și textilele populare de pe ambele versante ale Carpaților Meridionali”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1959-1961*, Cluj, 1963

DUNĂRE, Nicolae, „Milchprodukte im rumänischen Hirtenweswn”, în *Viehwirtschaft und Hirtenkultur*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969

DUNĂRE, Nicolae, „Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967*, Cluj, 1969

DUNĂRE, Nicolae, „Problema cercetării etnografice a păstoritului”, în *Studii și cercetări de istorie*, anul VII, nr. 1-4, Cluj, 1966

DUNĂRE, Nicolae, „Relațiile etnografice între ținuturile de pe ambele versante ale Carpaților”, în *Studii și cercetări de istoria artei*, anul X, nr.1, București, 1963

EFTIMIU Elena, „Granița Țării Românești cu Ardealul la 1520”, în *Arhivele Olteniei*, VI, nr. 29-30, 1927

GHERGHEL, Marius, „Construcții pastorale din piatră din zona alpină-Vârciorova”, în *Cibinium*, 2001-2005, Sibiu, 2006

GIUGLEA Gheorghe, „Cuvinte și lucruri” în *Dacoromania. Buletinul „Muzeului Limbii Române”*, Anul III, 1923, Cluj, 1924

GRIGORESCU, Ines, „History of the original areas of transhumance in Romania”, în *Changing Social Condition and their Impacts on Sheep Transhumance in Romania and Bulgaria*, editor Kazuko Urushibara-Yoshino, Departament of Geography, Hosei University, 2010

GUSTI, Dimitrie, „Sociologia monografică, știință a realității sociale”, în Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Henri H. Stahl, *Monografia-Teorie și metodă*, București, Editura Paideia, 1999

HERSENI, Traian, „Stâna din Munții Făgărașului”, în *Boabe de grâu : revistă lunară ilustrată de cultură*, Anul V, nr 6, București, 1934

- HERSENI, Traian, „Stâni nerejene” în *Sociologie Românească*, Anul I, Nr. 7-9, București, 1936
- IONESCU, Cornelia, M., „Ungureni de la Vaideeni-Vâlcea”, în *Sociologie românească*, anul II, nr.11-12, București, 1937
- JULER; Caroline, „După coada oilor: long-distance transhumance and its survival in Romania” în *Pastoralism: Research, Policy and Practice*, vol. 4, no.4, 2014
- KESZI KOVÁCS László „Beiträge zur Frage der Esztena Genossenschaften in der Siebenbürger Heide” in *Viehzucht und Hirtenleben in Ostmitteleuropa*, Budapest, Verlag der Ungarischen Akademie der Wissenschaft, 1961
- KOPCZYNSKA-JAWORSKA, Bronislawa, „Gebrühte Schafkäse” in den Karpaten, in *Viehwirtschaft und Hirtenkultur*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969
- KOPCZYNSKA-JAWORSKA, Bronislawa, „Une spécialité de l'économie laitière dans les Carpathes. Le fromage échaudé et fumé „Oscypek”, în *Des Bergeres en Europe, Practiques, rites, représentations*, Paris, L'Harmattan, 2012
- MARINESCU, Gheorghe, „Câteva observări asupra stânelor și colibelor din Parâng”, în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, tomul LI (1932), București, Atelierele Grafice Socec&Co., 1933
- MARTONNE, Emmanuel de, „La Vie pastorale et la transhumance dans les Carpathes méridionales, leur importance géographique et historique”, în *Zu Friedrich Ratzels Gedächtnis*, Leipzig, 1904
- MEHEDINȚI, Simion, „Die rumänische Steppe, eine anthropogeographische Skizze”, în *Zu Friedrich Ratzels Gedächtnis*, Leipzig, 1904
- MERTENS, Annette, Huband, Sally, „Romanian transhumance-the past, the present and the future scenarios” în *Transhumance and Biodiversity in European Mountains*, edited by: R.G.H. Bunce, M. Pérez-Soba, Rob H.G.Jogman, A.Gómez Sal, Felix Herzog and I Austad, Wageningen, 2004
- METEȘ, Ștefan, „Din viața păstorilor ardeleni în Principatele Române”, extras din *Anuarul Institutului de Istorie Națională pe anul 1924*, Cluj, 1925
- METEȘ Ștefan, „Păștori ardeleni în principatele române”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională, III (1924-1925)*, Cluj, 1926

- METEȘ, Ștefan, „Situația economică a românilor din Țara Făgărașului”, volumul I, CXI, (Publicațiile Arhivelor Statului din Cluj), Cluj, 1935
- MICU, Cristian, „Dimensiunea temporală a sistemului montan-pendulator de creștere a oilor pe Valea Argeșului”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2018
- MICU Cristian, „Păstoritul pe Valea Argeșului – coordonate spațiale” în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj Napoca, 2020
- MIHĂILESCU, Vintilă, „Harta austriacă din 1791”, în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, tom. XLVII(1928), București, 1929
- MOCIOI, Ion, „Agricultori și păstori imigrați în Oltenia subcarpatică”, în *Litua. Studii și cercetări*, XIV, Târgul Jiu, 2012
- MOHOR, Ioan, „Stâni ale vaideenilor în Munții Parâng și Căpățâni pe la 1930”, în *Strunga*, nr. 1, octombrie-decembrie, București, 2012
- MOISE, Ilie, „Roiri mărginene: Galeșul de Argeș-considerații etnologice”, în *Studii și Comunicări de Etnologie*, tom. XXI, Sibiu, 2007
- MOISIL, Iuliu, „Românii ardeleni din vechiul Regat și activitatea lor până la războiul întregirii neamului”, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918-1928. Întregiri, Îndreptări, Indice*, vol. III, București, 1929
- MORARIU, Tiberiu, „Stâne în Carpații României”, în *Știință și progres*, Anul IX, nr. 5-6, 1944
- MORARU, Tiberiu, „Vieța pastorală în Munții Rodnei”, în *Studii și cercetări geografice*, II, București, Societatea Regală Română de Geografie, 1937
- MURGESCU, Costin, „Drumul oilor”, în *Academica*, Anul I, nr.1-3, 1990
- NÄGLER, Thomas, „Amlașul și Făgărașul. De la feude ale Țării Românești la teritorii administrate de sași”, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu*, 1, 1994
- NĂSTASE Anton, OSACHE Constantin George, „Modificări în toponimia așezărilor umane din zona subcarpatică dintre Dâmbovița și Topolog reflectată în documentele cartografice”, în *Comunicări de geografie*, vol. III, București, Editura Universității din București, 1999

NEGULICI, Dorina, „Știri documentare privind păstoritul transhumant la sud și est de Carpați”, în *Cumidava*, XX, Brașov, 1996

NISTOR, Ioan, „Emigrările de peste munți”, extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria II, tom XXXVII, 1915

NOVAC Vasile, „Din viața și activitatea locuitorilor din plaiul Aref în perioada 1833-1838”, în: *Argesis. Studii și comunicări*, Seria istorie, tom XV, Pitești, Editura Ordesoss, 2006

ONOIU, Georgiana, „Prestigiul unei străvechi ocupații-păstoritul-reflectat în portul popular”, în *Acta Musei Maramorosiensis*, VII, Sighetul Marmației, 2009

OPREANU, Sabin, „Contribuții la transhumanța din Carpații Orientali”, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. II, 1924-1925, Cluj, Tipografia Ardealul, 1926

PANAITESCU, P.N., „Însemnătatea economică a Mocanilor în Istoria Țării Românești”, în *Observatorul Social-Economic. Revistă trimestrială de studii și anchete social-economice*, anul V, nr. 2, 3 și 4, aprilie-decembrie, Cluj, 1935

PANDREA, Andrei, „Oaia, ciobanul și brânza. Considerații etno-lingvistice” în *Buletinul Bibliotecii Române. Studii și documente românești*, serie nouă, volumul XVII (XXI), 1992-1993, Institutul Român de Cercetări, Freiburg, Germania, 1993

PAPACOSTEA, Șerban, „Întemeiere și descălecat în tradiția istorică a constituirii Țării Românești”, în: *Studii și Materiale de Istorie Medie (SMIM)*, nr. 9, 2001

PAPACOSTEA, Șerban, „«Prima unire românească»: voievodatul de Argeș și Țara Severin.” în *Studii și Materiale de Istorie Medie (SMIM)*, nr. 27, 2010

PAVELESCU, Amalia, „Conflict, agresivitate și dificultate în cadrul păstoritului transhumant din sudul Transilvaniei”, în *Studii și Comunicări de Etnologie*, tom. XXVI, Sibiu, 2012

PETRIȘOR, Marin, „Pastoral Terminology in Romanian”, în *Analele Universității din Craiova*, Științe filologice, anul VI, 1978

POP, Ioan-Aurel, „Elita românească din Transilvania în secolele XIII-XIV (origine, statut, evoluție)”, în Marius Diaconescu (coord.), *Nobilimea românească din Transilvania/ Az erdélyi román nemesség*, Satu Mare, 1997

- POP, Ioan-Aurel, „Realități medievale românești din Țara Hațegului reliefate prin analiza diplomatică a unor documente din secolele XIV-XV”, în *Acta Musei Napocensis*, nr. 19, 1982
- POP, Ioan-Aurel, „Statutul cnezilor supuși pe domeniile feudale din Transilvania în secolul al XIV-lea”, în Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor (coord.) *Civilizație medievală și modernă românească. Studii istorice*, Cluj-Napoca, 1985
- POPA, Andra, „Drumurile transhumanței”, în *Astra*, anul V, numerele 1-2 (15-16), Sibiu, 2013
- POPA, Constantin, „Stâna cu trei încăperi-Muntele Colții Giuvalei, jud. Argeș” în *Civilizație Milenară Românească în Muzeul Astra-Sibiu-Catalog-Ghid*, Sibiu, 1995
- POPA, Lăcrămioara-Florinela, „Cauzele emigrării populației transilvănene în Subcarpații Getici” în *Geographia Napocensis*, anul III, Cluj-Napoca, 2009
- POPA, Lăcrămioara-Florinela, „Tradiția și normele europene în activitatea pastorală din România”, în *Geographia Napocensis*, anul IV, Cluj-Napoca, 2010
- POPESCU, Constantin, „Păstoritul în Țara Făgărașului între secolele XIV-XVIII” în *Cumidava*, VI, Brașov, 1973
- POPESCU, Constantin, „Arhitectura tradițională din Munții Branului”, în *Cibinium*, Sibiu, 1969-1973
- POPESCU, Mihai, „Mavrogheni și ciobanii ardeleni” în *Țara Bârsei*, anul IX, nr. 4-5, Brașov, 1937
- POPESCU-SIRETEANU, Ion, „La Transhumance” în *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie*, anul VII, nr. 1-2, Craiova, 2014
- POPP, Mara N., „Asupra satelor de ungureni și pământeni”, în *Soveja. Revista Societății Studenților în Geografie*, anul IV, nr 1-2, București, 1932
- POPP, Mara N., „Ciobănia la Ungureni din Dreapta Oltului”, în *Buletinul Societății Regale de Geografie*, tomul LI (1932) București, 1933
- POPP, Mara N., „Considérations Générales sur la vie pastorale en Roumanie”, în *Revista Geografică Română*, anul IV, fasc. II-III, București, 1941
- POPP, Mara N., „Contribuțiuni la vieța păstorească din Argeș și Muscel”, în *Buletinul Societății Regale de Geografie*, tom LII (1933), București, 1934

- POPP, Mara N., „Drumul oilor pe valea Prahovei, Doftanei și Teleajenului”, în *Buletinul Societății Regale de Geografie*, tom XLVIII, (1929), București, 1930
- POPP, Mara N., „Ungureni”, în *Buletinul Societății Regale de Geografie*, tomul LXI, (1942), București, 1943
- POZSONY, Ferencz, „Elevage ovin et fête de la Saint Elie du Pays Sicule en Transylvanie”, în *Des bergers en Europe. Pratiques, rites, représentations*, sous la direction de Jocelyne Bonet-Carbonell, Paris, Editura L`Harmattan, 2012
- PRAHOVEANU , Ioan, „Credințe, obiceiuri și rânduieii pastorale” în *Caietele Folclorice Argeș*, XV-XVI, Pitești, 2012
- PRAHOVEANU, Ioan, „Observații privind păstoritul la români”, în *Studii și Comunicări de Etnologie*, tom. XXIII, Sibiu, 2009
- PRAHOVEANU , Ioan, „Prelucrarea laptelui în tehnici tradiționale la români”, în *Studii și Comunicări de Etnologie*, tom. XXI, Sibiu, 2007
- PRAHOVEANU , Ioan, „Tipuri de păstorit la români”, în *Anuarul Muzeului Etnografic Reghin. Moșteniri culturale*, Târgu Mureș, 2013
- RACOVITĂ, C. „Migrațiuni din Ardeal peste Carpați în lumina toponimiei” în *Geo-politica și geo-istoria*, anul II, București, 1942
- RADU Gheorghe, *Contribuții la studiul stânelor din România*, (Biblioteca Zootehnică, nr. 18), București, Tipografia I.N. Compuzeanu, 1935
- RADU, Gheorghe, „Păstoritul în Valea Doamnei”, în *Echipe studențești la sate Program de lucru și rezultate, Cartea Căminului Cultural*, I, (1934), București, Fundația Culturală Regală Principele Carol, 1935
- RÂMNEȚEANU, Petru, „Problema iradierii românilor din Transilvania în Principatele Române”, Cluj, Tipografia „Cartea Românească”, 1946
- RUSSU, I.I., „Din trecutul păstoritului românesc. Elementul autohton in terminologia pastorală”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei 1957-1958* , Cluj, 1958
- SHIRASAKA, Shigeru, Urushibara-Yoshino, Kazuko, „Changes in Sheep Transhumance in Romania”, în *Changes of Sheep Transhumance in South of East Europe*, editor Kazuko Urushibara-Yoshino, Departament of Geography, Hosei University, Tokyo, 2013

STOICESCU, Nicolae, „«Descălecat» sau întemeiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. Legendă și adevăr istoric”, în *Constituirea statelor feudale românești*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980

ȘIȘEȘTEAN Gheorghe, „Repere socio-etnologice în studiul formelor de proprietate”, în *Sociologie Rurală*, Editura Mica Valachie, București, 2011

ȘOTROPA, Virgil, „Bejenii în secolul al XVIII-lea”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală*, nr 16, Năsăud, 1932

ȘTEFĂNUCĂ, Sebastian, „Nativul și cercetătorul; problema co-participării științifice. O perspectivă locală asupra schimbării etno-sociale la Poiana Sibiului”, în *Studii și Comunicări de Etnologie*, tom. XXVI, Sibiu, 2012

TĂRCATU, Zinaida, „Păstorul și imaginea păstorului în literatura română”, în *Un fenomen numit „Festivalul Păstoritului”*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2017

TÓTSZEGI Tekla, „Asociații Pastorale în satul Mera, zona Călata (Kalotaszeg)”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2010

TÓTSZEGI Tekla, „«La mesure du lait» dans le sociétés d`éleveurs de moutons. Région Kalotaszeg en Transylvanie”, în *Des bergers en Europe. Pratique, rites, representations*, Paris, Editura L`Harmattan, 2012

ȚIPLIC, Ioan Marian, „Hotar, graniță și/sau frontieră în evul mediu timpuriu”, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, nr. 2, 2003

VÂLSAN, Gheorghe, „Mocanii în Dobrogea, la 1845”, în *Graiul Românesc*, anul II, nr. 3, București, 1928

VERESS Endre, *Déva és környéke Castaldoidejében (Adalékok Hunyadmegye 1551-53 közti történetéhez)*, Kolozsvár, 1898

VERESS, Andrei, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească (până la 1821)*, în *Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III. Tom VII, București, Editura Cultura Națională, 1927

VLAD, Iulian; Pîrvuleț, Cristina; Maftei, Marius; Săvoiu, Gheorghe; Stanciu, Mirela; Gheorghe, Maria, „Some Trends and Risks of Pastoral Occupation and Agricultural Consequences for the Roumasnian Mountain Village- The Results and Conclusions from

a Sociological Research in Rucăr Village (Argeș)”, în *Scientific Papers Animal Science and Biotechnologies*, volumul 44 (2), Timișoara, 2011

VUIA, Romulus, „Câteva observațiuni și constatări asupra păstoritului și asupra tipurilor de case la români”, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, I (1922), Cluj, 1924

VUIA, Romulus, „Păstoritul din munții României”, în *Studii de etnografie și folclor*, vol. II, București, Editura Minerva, 1980

VULCĂNESCU, Romulus, „Cartografierea etnografică a transhumanței în Oltenia de vest”, în *Revista de Etnografie și Folclor*, anul IX, , nr. 1, București, 1964

VULCĂNESCU, Romulus, „Topografie profesională”, în *Revista de Etnografie și Folclor*, tom 10, nr.3, București, 1965

DICȚIONARE ȘI MATERIALE DE REFERINȚE

ATLASUL Lingvistic Român, Serie Nouă, Volumul II, București, Editura Republicii Populare Române, 1956

BLĂNARU, Alma, *Dicționar de termeni păstorești*, Suceava, Grupul Editorial Crai Nou, Mușatinii, Bucovina viitoare, 2002

GEOGRAFIA României, vol. IV. Regiunile pericarpatice, București, Editura Academiei Române, 1992

LAHOVARI, George Ioan, *Dicționar geografic al județului Argeș*, București, Societatea geografică română, 1888

POPESCU-SIRETEANU, Ion *Termeni păstorești în limba română*, Iași, Editura Princeps Edit, 2005

POPESCU-SIRETEANU, Ion, *Termeni păstorești pentru vase, unelte și instrumente, boli și leacuri*, Iași, Editura Printis, 2015

POPESCU-SIRETEANU, Ion, *Termeni pentru adăposturile păstorești din limba română*, Iași, Editura Printis, 2014

SECHE Luiza, SECHE Marin, *Dicționar de sinonime al Limbii Române*, București, Editura Academiei RSR, 1982

WEBOGRAFIE

CIOCÎLTAN Alexandru, „Hotarul Țării Românești în Munții Făgărașului și ai Lotrului în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu”, în ACTA TERRAE FOGARASIENSIS, V, 2016

Accesat la: https://biblioteca-digitala.ro/reviste/ACTA_TERRAE_FOGARASIENSIS/05_ACTA_TERRAE_FOGARASIENSIS_V_2016_035.pdf

CONSTANTINIU, Florin *O istorie sinceră a poporului român, Ed. a IV-a, rev. și adăug.*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010

Accesat la: <https://archive.org/details/constantiniu-florin-o-istorie-sincera-a-poporului-roman-ed.-iv-ctrl/Constantiniu%2C%20Florin%20-%20O%20istorie%20sincera%20a%20poporului%20roman%2C%20ed.%20IV%20-%20ctrl/page/n1/mode/2up>

DOCUMENTE privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol.1, Țara Românească, București, Editura Republicii Populare Române, 1961. Accesat la: <https://biblioteca-digitala.ro/?volum=8871-documente-privind-relatiile-agrare-in-veacul-al-xviii-lea--i-1961>

GALOPENȚIA Sanda, „Echipierii gustieni despre starea sanitară a satelor României”, în Secolul 21, nr. 7-12, 2015

Accesat la: https://sas.unibuc.ro/storage/downloads/scoala-sociologica-de-la-bucuresti-cssb-60/A_Golopenzia_-_Echipierii_gustieni_sanatate.pdf

MANOILĂ Sabin (ed.), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, Vol. 1, București, Editura Institutului Central de Statistică, 1938

Accesat la: archive.org/details/recensamantul-romaniei-din-1930-vol.-1/page/534/mode/2up

POP, Ioan Aurel, „Românii și națiunile (nationes) transilvănene în secolele XVI și XVII : între excludere și acceptare”, în vol. *Historia sub speciae aeternitatis. In honorem magistri Alexandru Zub*, coord. Victor Spinei și Gheorghe Cliveti, București - Brăila, 2009

Accesat la: <http://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/48240>

POP, Ioan-Aurel, „Un privilegiu regal solemn de la 1366 și implicațiile sale”, în *Medievalia Transilvanica*, tom I, nr. 1-2, 1997, pp.69-86

Accesat la: https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Medievalia-Transilvanica/01_Medievalia-Transilvanica-Tom-I-1997-1-2_070.pdf

PUȘCARIU, Ilarion, Lupaș, Ioan, Dragomir, Silviu *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul românilor de pe pământul crăesc*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1913 Accesat la: <http://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/145376>

RĂDULESCU Andrei, „Din trecutul moșnenilor arefeni”, în *Convorbiri literare*, nr. 6/1910

accesat la: <https://archive.org/details/convorbiri-literare-1910-440/mode/2up>

SĂLĂGEAN, Tudor, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român, 2003

Accesat la:

https://www.academia.edu/4146138/Transilvania_%C3%AEn_a_doua_jum%C4%83tate_a_secolului_al_XIII_lea_Afirmarea_regimului_congrega%C8%9Bional

ȚIPLIC, Maria Emilia, Țiplic, Ioan Marian *Sudul Transilvaniei în secolul al XIII-lea, o graniță între spațiul catolic și spațiul non-catolic*, 2015

Accesat la:

https://www.academia.edu/31145620/Sudul_Transilvaniei_%C3%AEn_secolul_al_XIII_lea_o_grani%C5%A3%C4%83_%C3%AEntre_spa%C5%A3iul_catolic_%C5%9Fi_spa%C5%A3iul_non_catolic_The_Southern_Transylvania_in_the_13th_century_a_Border_between_Catholic_Space_and_Non_Catholic_Space_in_Romanian

Țiplic, Ioan Marian, *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu (sec. XI-XIV)*, București, Editura Militară, 2006

Accesat la:

https://www.academia.edu/10146875/Organizarea_defensiv%C4%83_a_Transilvaniei_%C3%AEn_Evul_Mediu_sec_XI_XIV

